

Ødelagte jernaldermarker

Marksystem fra tidlig jernalder udgravet på Aalborg Kaserne

For omkring 2200 år siden blæste en kraftig storm over Nordjylland. På et område, der i nutiden findes lige inden for hovedindgangen til Aalborg Kaserne i Nørre Uttrup, førte stormen en sanddyne ind over bøndernes marker. Der kom så meget sand på markerne, at de ikke kunne dyrkes mere. Hvad der i den tidlige jernalder har været en tragedie, ledte i efteråret 2016 til en usædvanlig arkæologisk udgravning. Under sandet lå stadig resterne af jernalderens marker bevaret.

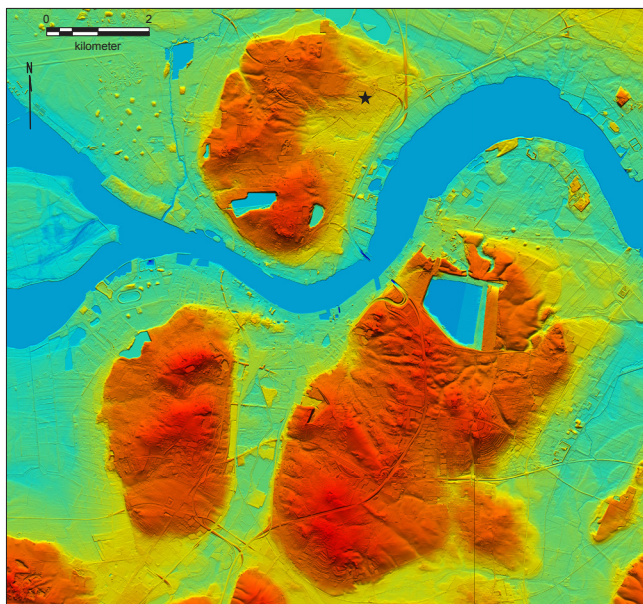
Aalborgområdet er præget af tre store kridtholdige bakker, og Jernaldermarkerne fandtes i fladt terræn ved østsiden af den nordligste af disse bakker. Denne bakkes mest kendte fortidsminde er Lindholm Høje, der er lokaliseret godt 2,5 km sydvest for jernaldermarkerne. Store dele af bakken ser ud til at have været plaget af sandflugt, hvilket nogle steder har resulteret i meter-tykk sandlag, og bl.a. bevaret gravmonumenterne på Lindholm Høje for eftertiden. Sandlaget, der var bevaret over jernaldermarkerne på kaserne var af mere beskedent tykkelse, op til 25 cm. Sammen med det faktum, at arealet ikke var dyrket siden kaserne etablering i 1950'erne, betød det, at jernaldermarkerne ved udgravningen lå næsten, som de blev forladt.

Jernaldermarker

I den tidlige jernalder, som disse marker er fra, dyrkede man jorden i små marklodder. Til pløjning brugte man en såkaldt ard, der ikke vender jorden som en plov, men ridser den. Arden havde kun ét skær, og den blev sandsynligvis trukket af okser. I en romersk håndbog om landbrug, der er nogle århundreder yngre, anføres at den person, der forestod pløjningen skulle være stærk i krop og stemme, for at kunne indgyde frygt hos forspandet. Nogle steder ses lave volde mellem marklodderne, og sådanne kunne også iagttages på Aalborg Kaserne. Inden for det areal, der skulle udgraves, fandtes ingen hele marker, men dele af seks marklodder kunne ses som bundter af ardspor, hvor arden var blevet trukket parallelt med markgrænsen, eller var vendt ud mod marken igen. I slutningen af 1960'erne og i 1970'erne blev der i Store Vildmose udgravet et marksystem, der også var fra den tidlige jernalder. Her blev afdækket tre hele marklodder. De dannede alle tre mere eller mindre irregulære firkanter. Den mindste var ca. 670 kvadratmeter, mens den største var ca. 1540 kvadratmeter. På samme måde har markloddernes størrelse sandsynligvis varieret på Aalborg Kaserne. I den tidlige jernalder dyrkede de nordjyske bønder mest byg og hvede på deres marker. Ud over afgrøden blev frø fra markkrudd ofte udnyttet til føde for mennesker og dyr.

Arkæolog Malene Byø har afrenset pløjesor fra jernalderen. Ardens furer i jorden fremstår som mørke striber i den lyse undergrund.

Digitalt højdereliefkort af Aalborgområdet. De tre kridtholdige morenebakker ses som røde områder, de laveste områder er blå. Udgravningens placering er markeret med sort stjerne.

Undergrunden, hvor markerne er anlagt, består af hævet havbund fra det ishav, der lå over Kattegat, Skagerrak og det nordligste Jylland i slutningen af den seneste istid. Jorden er sandet og næringsfattig. Analyser af det muldlag, der blev dyrket i oldtiden, samt af undergrunden herunder, viser at markerne var beriget med jord fra bakken mod vest. Jorden er sandsynligvis ankommet i form af tørv. Ligeledes tyder aske og trækulsrester i muldlaget på, at man har forsøgt at forbedre jordkvaliteten ved udbringning af husholdningsaffald. Geokemiske analyser afslører dog, at jorden er forblevet mager, men tiltagene kan måske, sammen med brakperioder, have forhindret at jorden blev helt udpint.

Dateringer af oldtidsmuldlaget og sandflugtslaget viste, at markerne har været i brug i nogle få århundreder, før sandet umuliggjorde dyrkning omkring år 200 f.Kr. Før det har der været små sandflugtsbegivenheder, der ikke har ødelagt markerne, men besværliggjort dyrkningen. Hvorvidt man har forsøgt at dyrke igen oven på sandflugtslaget i forhistorisk tid, ved vi ikke, da den øverste del af sandflugtslaget de fleste steder var fjernet af pløjning med moderne plov.

Huset på marken

I forbindelse med markerne blev der fundet tomten af et hus, der sandsynligvis har stået på stedet samtidig med at markerne blev

Mulden over jernaldermarkerne fjernes med gravemaskiner. Ud for arkæologen ses en markgrænse. Mange af ardsorene langs grænsen var buede og viste at arden har kørt et lille stykke langs grænsen for derefter at vende ud i marken igen.

dyrket, da C-14 dateringer af trækul fra husets stolpehuller og fra oldtidsmuldlaget falder i samme tidsrum omkring år 400 f.Kr. Et hus med jordgravede stolper som dem, man lavede i jernalderen, har haft en begrænset levetid, normalt regner man med, at det kunne holde i omkring 30 år. Forskellige tiltag har kunnet forlænge levetiden, men de stolper, der bar tagkonstruktionen var sårbare for råd i det område, hvor luft og jord mødtes. På et tidspunkt betød svækkelsen af stolperne, at konstruktionen ikke længere kunne stå. I hustomten sås spor af, at man nogle steder havde sat ekstra stolper som støtte for de oprindelige. Da huset til sidst ikke længere kunne bruges, har beboerne bygget et nyt et andet sted i nærheden, og fortsat med at dyrke markerne.

Bebyggelsen på bakkedragene i Aalborgområdet i bronze- og jernalder har være betragtelig. Især den bakke hvorpå Nørre- og Sønder Tranders ligger er velbelyst arkæologisk. Her kan man se, at landskabet var forholdsvist tæt bebygget allerede i den yngre bronzealder, og det fortsætter op gennem jernalderen. Området ved Aalborg Kaserner må derimod opfattes som marginal jord, og det er en nærliggende tanke, at det er blevet opdyrket, fordi der efterhånden manglede jord på bakkedragene.